

UDK: 619:616.636.095

NAVOIY VILOYATIDA QO‘YLAR OSHQOZON-ICHAK STRANGILYATOZLARINING TARQALISHI

Uluqov Behzod Karamat o‘g‘li

tayanch doktorant, Veterinariya ilmiy-tadqiqot instituti

Jabborov Shuxrat Abdumajidovich

v.f.d., professor Veterinariya ilmiy-tadqiqot instituti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17914725>

Annotatsiya: ushbu maqolada joriy yilda respublikamizning markaziy hududi hisoblangan – Navoiy viloyatining turli tumanlari bo‘yicha qo‘ylarning gelmintozlar bilan zararlanish darajasi, asosiy gelmintozlarning tarqalish bo‘yicha ma’lumotlar keltirilgan.

Kalit so‘zlar: qo‘ylar, gelmint, gelmintoz, strangilyatoz, marshallagioz, umumiy zararlanish, ekstenszararlanish.

РАСПРОСТРАНЕНИЕ ЖЕЛУДОЧНО-КИШЕЧНЫХ СТРОНГИЛЯТОЗОВ ОВЕЦ В НАВОЙСКОЙ ОБЛАСТИ

Улуков Бехзод Карамат угли

базовый докторант, Научно-исследовательский институт ветеринарии

Жабборов Шухрат Абдумажидович

д.в.н., профессор, Научно-исследовательский институт ветеринарии

Аннотация: в статье приведены данные об уровне зараженности овец гельминтозами и распространении основных гельминтозов в различных районах центрального региона нашей республики – Навоийской области – в текущем году.

Ключевые слова: овцы, гельминт, гельминтоз, странгуляция, маршаллиоз, общая инфекция, обширная инфекция.

DISTRIBUTION OF GASTROINTESTINAL STRONGYLATOSES IN SHEEP IN NAVOI REGION

Uluqov Behzod Karamat ugli

PhD student, Veterinary Research Institute

Jabborov Shukhrat Abdumajidovich,

Doctor of Veterinary Sciences, Professor Veterinary Scientific Research Institute

Abstract: this article presents data on the level of helminth infection in sheep and the prevalence of the main helminthic diseases in various districts of the central region of our republic – Navoi Oblast – this year.

Key words: sheep, helminth, helminthiasis, strangulation, marshallosis, general infection, extensive infection.

KIRISH

Navoiy viloyati Respublikaning o‘rta qismida joylashgan bo‘lib, viloyat sharq tomondan Jizzax, janubi-sharq tomondan Samarqand, janub tomondan Buxoro va Qashqadaryo viloyatlari hamda g‘arb tomonda Qoraqalpog‘iston, shimol tomondan Qozog‘iston Respublikalari bilan chegaradosh. Iqlimi keskin kontinental. Yozi issiq va quruq, uzoq davom etadi (iyulda +27,2 +29,6°C), qishi sovuq (yanvarda – 1,9° - 0,6°C) cho‘l hududlarida bundan yuqori.

MATERIAL VA METODLAR

Tadqiqotlar joriy yilda Respublikamizning markaziy-gʻarbiy iqlim-mintaqasi hududi Navoiy viloyatining Konimex, Karmana tumanlari hududidagi shaxsiy yordamchi xoʻjaliklar (aholi xonadonlarida saqlanayotgan qoʻylar) va “Uchtepa chorva Gold” MChJ ga qarashli xoʻjaliklaridagi Qorakoʻl va mamlakatimizga olib kelib iqlimlashtirilayotgan Bayad zotli qoʻylardan olingan 451 ta tezak namunalari tekshirildi. Olingan natijalar tahlil qilindi.

Tadqiqotlar davomida olingan namunalari gelmintoovoskopiyaning Fyulleborn va ketma-ket yuvish usullari, Berman-Orlovning VITida takomillashtirilgan usulidan foydalanib tekshirildi.

NATIJALAR VA ULARNING TAHLILI

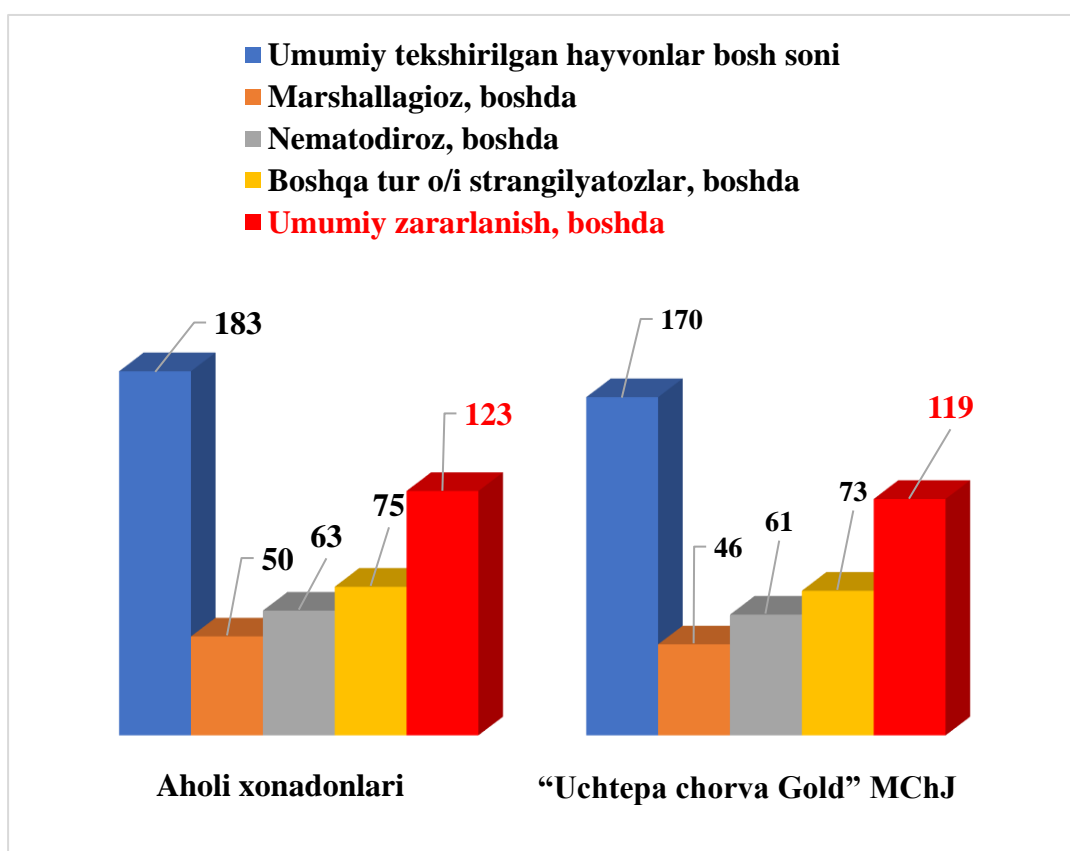
Respublikamizdagi eng yirik qoʻychilik sohasi rivojlangan Navoiy viloyatida qoʻylarning oshqozon-ichak strongilyatozlari bilan zararlanish darajasini aniqlash va ularga qarshi kurash borasida tadqiqot ishlari olib borildi. Navoiy viloyati Oʻzbekistonning markaziy-gʻarbiy qismida, Zarafshon daryosining oʻrta oqimi boʻyida joylashgan boʻlib, shimolda Qizilqum choʻli bilan, janubiy va sharqiy qismlarida esa **Nurota, Qoratogʻ, Qarnob va Zarafshon togʻ tizmalari** joylashgan. Navoiy viloyati iqlimi **keskin kontinental, quruq va choʻl iqlimi** tipiga mansub. Navoiy viloyatida yoz oylarida havo harorati oʻrtacha $+28...+30^{\circ}\text{C}$ boʻlib, eng yuqori harorat $+45^{\circ}\text{C}$ gacha etadi, qishi nisbatan sovuq boʻlib, yanvarda oʻrtacha harorati $-2...-4^{\circ}\text{C}$, eng past harorat -25°C gacha pasayadi. Viloyat hududida kam yogʻin yogʻishi, yerlarda shoʻrlanish darajasining yuqoriligi va dehqonchilikning suv tejovchi texnologiyalarga tayanilganligi, qishloq xoʻjaligida asosan **chorvachilik** yaʼni qoʻychilikni tarmogʻini rivojlanishini belgilab bergan omil sifati ham qarash mumkin. Maʼlumki Respublikamizga Moʻgʻuliston davlatidan 100 ming bosh Bayad zotli qoʻylar olib kelinishi yoʻlga qoʻyildi va ushbu qoʻylarni mamlakatimizga iqlimlashtirish asosan Navoiy viloyatidan boshlanishi belgilanib dastlabki partiya qoʻylar olib kelindi. Bundan tashqari, viloyat hududida Qorakoʻl zotli qoʻylar boqiladigan xoʻjaliklar mavjud boʻlib ushbu qoʻylar orasida oshqozon-ichak strongilyatozlarini tarqalishini aniqlash hamda chetdan olib kelinayotgan qoʻylarda profilaktik tadbirlarni olib borish uchun qoʻylar toʻgʻri ichagidan tezak namunalari olinib koprologik usullar bilan tekshirildi. Navoiy viloyatida Konimex, Karmana tumanlarida turli zotli tekshirilgan jami 451 bosh qoʻylarning umumiy oshqozon ichak strongilyatozlari bilan zararlanganligi 287 bosh yoki $IE=63,64\%$ ni tashkil qilishi aniqlandi, ulardan 111 bosh ($IE=24,6\%$) qoʻy marshallagioz, 147 bosh ($IE=32,6\%$) nematodiroz va 177 bosh qoʻy yoki $IE=39,2\%$ boshqa tur oshqozon-ichak strongilyatozlari bilan ekstenszararlanganligi aniqlandi (1-jadval).

1-jadval: Navoiy viloyatida qoʻylarning oshqozon ichak strongilyatozlari bilan ekstenszararlanganligi, (n=451)

T /r	Hududlar (xoʻjaliklar) nomi	Umumiy bosh soni	n=451			
			Oshqozon ichak strongilyatozlari bilan umumiy zararlanish	Marshallagioz	Nematodiroz	Boshqa tur oshqozon ichak strongilyatozlari

			n=	%	n=	%	n=	%	n=	%
1	Konimex tumani	353	242	68,56	96	27,2	124	35,1	148	41,9
2	Karmana tumani	98	45	45,92	15	18,8	23	28,8	29	36,3
JAMI		451	287	63,64	111	24,6	147	32,6	177	39,2

Navoiy viloyatning Konimex tumani hududida shaxsiy yordamchi xo‘jaliklar (aholi xonadonlari) va “Uchtepa chorva Gold” MChJ ga qarashli xo‘jaliklarda tekshirilgan 353 bosh turli zotli qo‘ylardan tezak namunalari olinib koprologik tekshirilganda ularning jami 242 bosh (IE=68,56%) qo‘ylar umumiy oshqozon ichak strongilyatozlar bilan aralash tarzda zararlanganligi aniqlandi, shu jumladan 96 boshi (IE=27,20%) marshallagiylar bilan, 124 boshi (IE=35,10%) nematodiroz bilan va 148 boshi (IE=41,90%) boshqa tur oshqozon-ichak strongilyatlar bilan ekstenszararlanganligi qayd etildi (1-rasm).

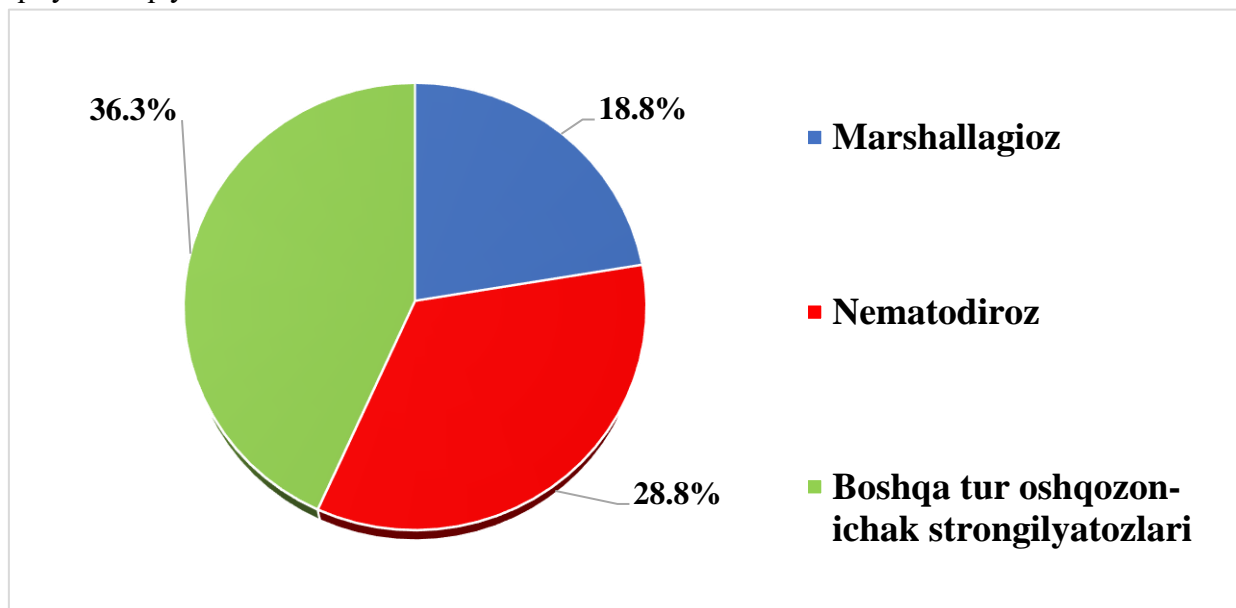

1-rasm. Konimex tumanida qo‘ylarning oshqozon-ichak strongilyatozlari bilan ekstenszararlanganligi, (n=353)

Karmana tumanida shaxsiy yordamchi xo‘jaliklar ya’ni aholi xonadonlarida saqlanayotgan turli yoshli tekshirilgan jami 98 bosh Qorako‘l zotli qo‘ylarning 15 boshida (IE=18,8%) marshallagiya, 23 boshida (IE=28,8%) nematodirus va 29 boshida (IE=36,3%) boshqa tur oshqozon-ichak strongilyatlar tuxumlari topildi. Tekshirilgan qo‘ylarning ushbu gelmintozlar bilan umumiy aralash tarzda ekstenszararlanishi IE=45,92 foizni tashkil etishi yoki 45 bosh qo‘yda aniqlandi.

Navoiy viloyatidagi tadqiqotlarimiz natijalarining tahliliga ko‘ra oshqozon-ichak strongilyatozlari bilan qo‘ylar zararlanishning eng yuqori ko‘rsatkichi (tekshirilgan 183 bosh

qo‘yning 123 boshida (IE=67,21%) Konimex tumanida aholi xonadonlarida saqlanadigan qo‘ylarda qayd etildi.

2-rasm. Karmana tumanida qo‘ylarning oshqozon-ichak strongilyatozlari bilan ekstenszararlanganligi, (n=98, IE=45,92%)

Viloyat hududida marshallagioz, nematodiroz va boshqa tur oshqozon-ichak strongilyatozlar bilan zararlanish bir muncha yuqori bo‘lganligidan hamda bugungi kunda viloyat hududi va qo‘ychilik xo‘jaliklaridagi qo‘ylarning turli kasalliklar shuningdek gelmintozlar bilan qay darajada zararlanganligi, ularga qarshi kurash tadbirlari samaradorligini oshirish davlat siyosati darajasidagi strategik ahamiyat kasb etayotganligini ham hisobga olib, bizlar tomonimizdan qo‘ylarning oshqozon-ichak strongilyatozlariga qarshi kurash tadbirlarining dala va xo‘jalik tajribalari asosan Navoiy viloyatidagi qo‘ylar orasida olib borildi. Tadqiqotlar natijalari asosida esa samarali bo‘lgan qarshi kurash tadbirlari ishlab chiqildi hamda yangi preparatlardan samarali foydalanish konsepsiyasi taklif etildi. Bundan tashqari amaliyotda keng ko‘lamda qo‘llanilayotgan preparatga nisbatan rezistentlik mavjudligi borasida ham qiyosiy tadqiqot ishlari olib borildi, ushbu tadqiqot natijalari yuzasidan qarshi kurash uchun samarali bo‘lgan takliflar ishlab chiqildi.

XULOSA

Tadqiqotlar yuzasidan tahlil qilinganda, tekshirilgan qo‘ylarning (n=451 bosh) 63,64 foizi umuman oshqozon-ichak strongilyatozlari (marshallagioz, nematodiroz, boshqa tur oshqozon-ichak strongilyatozlar ya’ni ostertagioz, trixonstongilyatoz – ushbu gelmintozlar qo‘zg‘atuvchilarining tuxumlari bir muncha kichik va bir biriga morfologik o‘xshashligi sababli umumiy qilib boshqa tur oshqozon-ichak strongilyatozlar deb nomlashni lozim topdik) bilan aralash zararlanganligini, izohlaydigan bo‘lsak, aynan bir bosh qo‘yda yuqorida keltirilgan barcha gelmintoz qo‘zg‘atuvchilarining tuxumlari topilganligi va yoki topilmaganligi yoki ayrimlarining mavjudligi, qolganlarining esa uchramaganligiga qarab zararlanish qayd etilgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Азимов Д.А. Гельминты и гельминтозы овец юга Узбекистана. Автореф. канд. дисс., М., 1963.
2. Азимов Ш.А. Фасциолёзы и аноплоцефилятозы овец и крупного рогатого скота в Узбекистане. Изд-во ФАН, 1974.
3. Джаббаров Ш.А. Гельминтозларга қарши кураш чора-тадбирларининг самарадорлиги ва уни ошириш йўллари. Докт. дисс. автореферати. Самарқанд, 2017. 52 б.
4. Иргашев И.Х. Гельминтозы мягкого рогатого скота в условиях Узбекистана (опыт эпизоотологической характеристики с последующей разработкой мер борьбы в зональном разрезе). Автореф. докт. дисс., М., ВИГИС, 1963.
5. Орипов А.О. Трихостронгилидоза овец в Узбекистане и меры борьбы с ними. Автореф. докт. дисс., М., 1983.